

Nr 18.

Ankom till riksdagens kansli den 21 maj 1917 kl. 8 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning av väckta motioner angående reglering av riksdagsmännens arvoden.

Närvarande: herrar Edén, Clason, Hellberg, Bellinder, K. J. Ekman, Mannheimer, von Geijer, von Mentzer, Olof Olsson, Stadener*, von Bahr, Larsson i Västerås, Magnusson i Tumhult*, Räf, Beckman*, Ericsson i Vallsta, Kropp, Sterne, Svensson i Skönsberg och Andersson i Höckerum.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 102, av herr *Kjellén* hemställer motionären, att riksdagen måtte som vilande till grundlagsenlig behandling för sin del antaga följande förslag till ändrad lydelse av riksdagsordningens §§ 12 och 23:

§ 12.

Ledamot av första kammaren, som icke har sitt hemvist i stad, där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt i dagtraktamente under riksdagen femton riksdaler, vilket dock ej må överstiga sammanlagt två tusen riksdaler. Ledamot, som under lagtima riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för två resor fram och åter.

Ledamot av första kammaren, som har sitt hemvist i stad där riks-

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 5 saml. 16 häft. (Nr 18.) 1

dag hålles, undfar i dagtraktamente tio riksdaler, vilket ej må överstiga sammanlagt ett tusen två hundra riksdaler.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig av arvodet ett belopp, som motsvarar det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.

Vill ledamot — — — — — befallningshavande.

§ 23.

Ledamot av andra kammaren — — — — — stadgat. Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig av arvodet ett belopp, som motsvarar det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.

Vidare har till utskottet hänvisats en inom andra kammaren väckt motion, nr 403, av herr *Rydén*, däri motionären hemställt, att riksdagen måtte såsom vilande till grundlagsenlig behandling för sin del antaga följande förslag till ändrad lydelse av riksdagsordningens §§ 12 och 23:

§ 12.

Ledamot av första kammaren, som icke har sitt hemvist i stad, där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt arvode av tre tusen riksdaler för varje lagtima riksdag och annan ledamot av första kammaren ett arvode av två tusen riksdaler för varje sådan riksdag; dock att när konungen upplöser riksdag, innan den varit fyra månader tillsammans eller ledamot av kammaren eljest avgår från sin befattning under riksdagen, innan så lång tid av dess sammanträde förflutit, eller riksdagen sammanträder i följd därav att Konungen, med upplösande av riksdag, förordnat om nya val, så ock under urtima riksdag, kammarens ledamot undfar, därest han icke har sitt hemvist i stad där riksdag hålles, jämte resekostnadsersättning, i dagtraktamente tjugo riksdaler, och i annat fall femton riksdaler, vilken ersättning dock ej må överstiga i förra fallet tre tusen och i senare fallet två tusen riksdaler.

Ledamot av kammaren — — — — — två resor fram och åter.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig

inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig av arvodet ett belopp, som motsvarar det honom enligt första stycket tillkommande dagtraktamente.

Vill ledamot — — — — — befallningshavande.

§ 23.

Ledamot av andra kammaren — — — — — stadgat.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig av arvodet ett belopp, som motsvarar det honom enligt föregående stycke tillkommande dagtraktamente.

Slutligen har utskottet i detta sammanhang även förehaft den av herrar *Hallendorff* och *Kajser*, i en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 349, gjorda hemställan, att riksdagen under förutsättning av och i samband med en sådan omläggning av kamrarnes och utskottens sammanträden, som i motionen angivits, ville för sin del besluta sådan förändrad lydelse av §§ 12 och 23 riksdagsordningen, att arvodet för hel lagtima riksdag kommer att utgå med kronor 2,400 eller kronor 20 om dagen.

Till stöd för sin hemställan har herr *Kjellén* inledningsvis anfört följande: Herr Kjelléns motivering.

»I innerlig överensstämmelse med sin klart konstitutionella typ har Sveriges statsskick även i förvaltningen genomfört en bestämd dualism, mellan stat- och självstyrelse. Denna motsats träder starkt i dagen vid en jämförelse mellan de bägge förvaltningssystemens organ. Å ena sidan se vi *statstjänaren*, utnämnd av konungen (eller lägre myndighet) på grund av bestående meriter, som i regel kunna utrönas genom objektiv bevisning (examina, tjänstgöring), och helt ägnad åt uppgiften, vadan han också av den har sitt uppehälle, som i regel i livstids anställning; det ligger i sakens natur, att han också med fullkomlig frihet ger sig in på denna bana och ej kan tvingas därin. Å andra sidan se vi *samhällstjänaren*, vald av medborgarne själva utan allt avseende å examina eller andra objektiva meriter, alltså uteslutande uppbyren av sina valmäns förtroende, därför alltid satt på viss tid allena, icke heller beroende av detta uppdrag som levebröd, alldenstund det icke avser att taga mera än en

del av hans tid och kraft i anspråk, följaktligen icke avlönad, ehuru det är en plikt att mottaga uppdraget (så att man endast under bestämda förutsättningar kan avsäga sig det).

I självstyrelsens egen idé ingår sålunda också grundsatsen *tjänst utan lön*. Det är här frågan om ett offer för det allmänna, en skatt till samhället, ett slags civil värnplikt i dess tjänst; och man tager icke betalt för fullgörande av skyldigheter. Varje krav på ersättning för själva tjänsten är här principiellt uteslutet. Det skulle betaga hela systemet den moraliska bas av frivillig insats, utan vilken det icke länge skulle kunna stå upprätt i konkurrensen med statens fasta och välorganiserade system. Sätter man över huvud värde på friheten och självstyrelsen, så måste man alltså acceptera denna nödvändiga följd: samhällstjänst på överskott av tid utan beräkning på lön.

Men å andra sidan strider det givetvis icke mot systemet, att det ges *ersättning för rena utlägg* i det allmännas tjänst. Detta är den skillnad som den tyska författningen så skarpt fattat i ögonen, då den i samma artikel (32) förbjuder »Besoldung» av riksdagsmännen, men tillåter »Entschädigung». Dörren in till samhällsuppdraget skall icke vara trängre än den behöver vara. Man skall icke sälja sitt medborgerliga intresse för pengar, men man skall icke heller köpa sig till det medborgerliga offret: icke ha betalt därför, men lika litet betala därför. I den mån tjänsten kräver rent personliga utgifter, så är det alltså fullt förenligt med principen, att man får dem ersatta. Se vi sedan saken praktiskt, så lär det icke vara tillrådligt att undanhålla den enskilde en sådan ersättning; ty om man det gör, då är det fara värt, att den medborgerliga tjänsten, trots alla öppna dörrar och alla vackra ord, i verkligheten blir ett monopol för dem som hava minsta olägenheten av att göra extra utgifter. Den i demokratien ständigt lurande plutokratien skulle här finna en springa i dörren. Till systemets renhet och livsduglighet hör således ersättning för verklig utgift i och för uppdraget lika väl som uteslutande av verklig inkomst av uppdraget.

Men om detta nu är klart i teorien, så skola vi finna oss på en mycket ömtålig och svävande mark så snart det gäller att i praktiken bestämma omfattningen av detta naturliga ersättningskrav. Här gäller att se upp, så att icke ett illegitimt och samhällsskadligt förvärvsbegär smyger sig in under skenet av lojal ersättning för utlägg. Men här gäller också att anpassa den rätta ersättningen efter de skiftande omständigheterna. Beloppet kan ju icke en gång för alla fastslås: det står i tiden och måste följa med tiden, vars »tand» gnager på penningevärdet icke mindre än på andra yttre värden. I tider med fallande penningevärde blir det därför en

naturlig och nödvändig sak att periodisk *reglera* sådana ersättningsbelopp uppåt, till återställande av överensställningen med ändamålet; och är en sådan procedur tydligen ingen principalsak, utan ett rent praktiskt ärende — så länge man har ögonen öppna för faran av illojala spekulationer.»

Motionären lämnar därefter en utförlig historisk redogörelse för frågan om arvoden åt riksdagens ledamöter och omnämmer i följande ordalag de omständigheter, som allt sedan sekelskiftet gjort frågan om en höjning av det 1865 fastslagna arvodet aktuell:

»Ett hämmande moment inträdde i och med penningevärdets tillfälliga ökning fram på 1880- och in på 1890-talet. Men det nya århundradet återtager rörelsen sin gång och i ett växande tempo, som inpå våra nuvarande dagar, under världskrigets inverkan, blivit nästan svindlande. En så konsekvent och på sistone våldsamt rubbning av penningens köpförmåga måste i och för sig göra arvodesfrågan aktuell, i en tid då regleringen uppåt av alla penningersättningar står på dagordningen som aldrig förr. Härtill kommer den allmänna rösträttsens införande 1909, varigenom tillträde till riksdagens andra kammare lagligen beretts även dem, som icke ha någon ekonomisk reserv alls. Som en tredje bidragande omständighet framställer sig det alltjämt ökade riksdagsarbetet, som numera synes definitivt ha sprängt fyramånadersterminen och alltså ställt ökade krav på den försvagade ersättningen.»

Efter att hava erinrat därom, att de förslag rörande arvodets höjning, som 1913 och 1914 förevar, icke vunno riksdagens bifall, uttalar han, att tiden nu synes vara inne för spørsmålets lösning, och fortsätter sedan:

»Det första, genast i ögonen fallande skälet till en reglering uppåt av riksdagsmannaarvudet är det *förändrade prisläget*, särskilt i huvudstaden. Vi beröra här en företeelse så allmänt känd, att den utan vidare kan anses så god som vittnad. Ingen har heller dragit i ringaste tvivel, att 10 kr. hade en vida större köpkraft i Stockholm och annorstädes för femtio år sedan än nu. Att åter exakt bestämma skillnaden såsom i ett indextal, är en mycket svår, för att icke säga omöjlig, uppgift, då penningvärdet rör sig så olika på olika varor och nyttigheter, och felkällor lura nästan på varje punkt. I bilaga B¹ har jag sammanställt några uppgifter från 1876, 1900, 1906, 1914 och 1916, hämtade ur Flodströms utredning angående prissförhållandena i huvudstaden 1876—1900 samt *Socialstyrelsens* beräkningar dels över minuthandelspriser å livsmedel i Stockholm 1914—1916, dels över medelpriser i riket för alla åren 1906—1916. Ur det skiftande materialet torde under alla omständigheter med trygghet kunna

¹ Här ej intagen.

utläsas ett resultat, som åtminstone för närvarande stund bekräftar motionärernas antagande redan 1913, att arvodesbeloppet nu motsvarar »kanske knappt hälften mot på 1860- och 1870-talen». Som direkt bevisning kunna vi här hänvisa till H. Hamiltons prislista från 1869:¹ 1,50 kr. för rum, 1 kr. för middag, 0,50 kr. för andra mål. Givetvis bör man just nu göra något avdrag för dagens rent abnorma förhållanden; men å andra sidan bör icke heller alltför mycket skrivas på tillfälligheten ens i detta avseende; från nationalekonomiskt fackmannahåll har med styrka gjorts gällande, att dyrtiden ingalunda kommer att få sin övergång med världskriget. I varje fall bliver kvar en säker grund för den uppfattningen, att penningen nu har mycket lägre köpkraft än den hade 1867, och att den, så långt vi överhuvud kunna se framåt, kommer att behålla ett sådant avsevärt undervärde.

I detta sammanhang må icke heller lämnas oanmärkt den samtida förändringen i vad Flodström kallar den »*nationella levnadsnivån*». Från tidens omgivande levnadsvanor utgår ett socialt tryck, som riksdagsmännen icke kunna — i alla händelser för sitt anseendes skull icke böra — undandraga sig. Det är numera icke att rekommendera, att tvenne riksdagsmän tillsammans dela rum och där hämta en god del av sitt upphålle ur hemifrån medhavda »matskrin», som icke lärer varit ovanligt i lantmannapartiets ungdomsdagar. Det torde icke behöva närmare utvecklas, vilken betydelse även denna synpunkt måste hava vid jämförelsen mellan förr och nu och därmed också för frågan om arvodets storlek nu. Det är icke för mycket begärt, att det garanterar folkrepresentanten en *värdig* levnadsstandard.

Men till den rent ekonomiska sidan av problemet hör ännu en omständighet, observerad ända från början, men numera utvuxen till en betydelse som redan i och för sig påkallar uppmärksamhet. Detta är *riksdagsarbetets förlängning*. Då grundlagsstiftarna år 1866 insatte en riksdagssession av fyra månader om året, i stället för den dittills lagligt gällande normen av tre månader vart tredje år, och sedan bundo arvodet vid denna termin, så torde de, även om de icke förbisågo sammanhanget (se konstitutionsutskottet 1868 i bil. A,² dock knappast ha föreställt sig, att detta band skulle komma att verka som en praktisk och konstant förminskning av arvodet. Så är emellertid fallet. Av den tablå över kammarriksdagarnas längd, som meddelas i Hedrén, Lagtima riksdagen 1916, och här återges i bil. C,³ inhämtas, att den ordinarie slutterminen (15 maj) överskridits 38 gånger, att ett utdragande av arbetet in i juni förekommit redan 1883

¹ I motionen omnämnd å sid. 6.

² Här ej intagen.

³ Här ej intagen.

och 1901, och att detta fr. o. m. 1907 kan anses som regel. Men det är lätt att räkna ut att den dagliga tian, om hon skall tagas i anspråk för vistelse i Stockholm till 1 juni d. v. s. 16 dagar längre än beräknat, i verkligheten krymper samman till 9 kr. Vårt nuvarande penningvärde, tillämpat på 1866 års norm, torde praktiskt taget ha sänkt arvodet till omkring 5 kr.; härtill kommer nu denna ytterligare sänkning genom uppehållets förlängning, så att den svenska riksdagsmannen nu i verkligheten kan sägas ha kvar endast omkring 4,40 kr. av det dagtraktamente på 10, som grundlagen tillerkänt honom — och detta i en tid av ökade levnadsbehov och större krav på ett värdigt levnadssätt än tillförne.

Även de, som anse arvodet från början nog högt tilltaget, måste säga sig att denna utveckling gått för långt och bör skruvas tillbaka. Utan tvivel är redan denna ekonomiska bevisning i och för sig bindande. Den borde räcka att övertyga dem, som icke äro lika känsliga för det politiska argument, vartill jag nu övergår.

Detta argument, redan antytt ovan å s. 5¹, anknyter till den *allmänna rösträttens införande* i vårt representativa skick och ställer arvodets höjande i sammanhang därmed som ett praktiskt korollarium. Tankegången är den, att det lagligen öppnade tillträdet till riksdagen utan avseende å inkomst i verkligheten blir illusoriskt för en god del av kroppsarbetarnas klass, vilkas enda inkomst är deras händers dagliga arbete. Här innebär det politiska uppdraget ett offer, som kan omfatta hela den privata ställningen. Här faller alltså tyngpunkten som aldrig förr på den sida i arvodets uppgift, som konstitutionsutskottet 1869 uttryckte så, att det borde »bereda någon ersättning för de olägenheter av ekonomisk art, som frånvaro från hemvist och yrke samt bristande tillsyn å enskilda angelägenheter måste försaka». Ser man nu närmare efter, så skall man finna, att svårigheten praktiskt gäller aldeles särskilt de *gifta* arbetarna, som nu skola med riksdagsarvodet underhålla icke blott sina egna personer utan även hustru och barn. Den allmänna rösträtten har således medfört den eventualiteten, att på arvodet kan ställas kravet att räcka till uppehälle icke blott åt familjefadern i huvudstaden utan även åt familjen i hemorten. Det synes ligga i öppen dag, att det med närvarande belopp icke mäktar tillgodose sådana anspråk. Men detta betyder praktiskt-politiskt, att det närvarande tillståndet *premierar de ogifta arbetarna* framför de gifta i konkurrensen om riksdagsplatserna: ett förhållande, som allraminst ur högersynpunkt kan anses tillfredsställande.

Det bör således icke förvåna, att kravet på arvodesreglering numera

¹ Avser sida i utskottets utlåtande.

synes vara starkast just på arbetarhåll. Så länge anspråket hålles inom hittillsvarande moderata ram, äger man ingen rätt att däri se några som helst illojala spekulationer på enskild vinning av det politiska uppdraget; anledningen ligger klar i de speciella offer, som just denna samhällsklass måste göra för att taga sin medborgerliga rättighet i praktiskt bruk. Men när så förhåller sig, då kan motstånd mot arvodesregleringen lätt få ett sken av att man gärna ser praktiska stötestenar i demokratiens väg — ett sken som, om också falsk, det synes mig ur samhällsbevarande synpunkt angeläget att undvika.

I själva verket bottenar nog det konservativa motståndet här djupare. Det lider knappast något tvivel, att det är *principstriden från 1868—69*¹ som ännu lever kvar, om också i något ändrad gestalt. Där man då mest såg ett slöseri med statens medel, där ser man nu framför allt faran att locka yrkespolitiker in i riksdagen, vilken fara visserligen icke heller bör underskattas; men i bägge fallen har man för ögat allena svagheter hos dem som komma in. Man ser icke på förträffligheten hos den som kunna stängas ute. Man betraktar arvodesbeloppet uteslutande som lockbete, med förbiseende av dess verkningar som hinder. Men nu hava vi i konstitutionsutskottets ovan citerade principuttalande 1868² ett surrogat för grundlagsstiftarens egen mening, varur vi inhämta, att det senare betraktelsesättet äger vitsord. Bägge äro berättigade, liksom de inbördes sammanhånga, men det senare är det väsentliga och egentliga. Det är värre, att arvodets beskaffenhet utestänger en god kraft från representationen, än att det insläpper en mindre god. Vi ha kunnat historiskt uppvisa detta som lagens anda. Och det är i full överensstämmelse med denna anda, som vi nu kräva en förändring, sedan tiden själv och de nya rättsförhållandena numera fullständigt antikverat 1866 års beräkningar.»

Motionären övergår sedan, efter att hava fastslagit, att en »höjning (av arvodet), så länge den icke överstiger en viss gräns, i verkligheten endast innebär en restitution av det i grundlagen avsedda förhållandet och intet annat», till en granskning av spörsmålet, var gränsen för höjningen bör sättas. Utgående därifrån att arvodets storlek bör bestämmas i grund-

¹ Av motionären utförligt omnämnd å sid. 7 i motionen.

² Ur 1868 års konstitutionsutskotts utlåtande (tryckt såsom bilaga till motionen) hade motionären å sid. 7 återgivit ett uttalande, att arvodets ändamål vore att »sätta samballet i tillfälle att för utövande av folkrepresentantens viktiga kall kunna taga den verkliga förtjänsten och det levande intresset för samhällets angelägenheter i anspråk, varhelst dessa egenskaper funnos, och utan hinder därav att de tillhörde personer, vilkas ekonomiska ställning icke tillät dem att utan särskild gottgörelse utbyta sina enskilda sysslor emot arbetet i det allmänna tjänst».

lagen, och att »en slutsiffra (de 1,200) alltså bör behållas», framhåller han såsom en praktisk utväg att behålla en maximalgräns, men anpassa den efter den verklighet som erfarenheten gett vid handen som konstant, alltså en något vidare ram än de fyra månaderna, förslagsvis 4 1/2. Endast genom en sådan anordning garanteras riksdagsmannen enligt motionärens mening att i verkligheten få åtnjuta det dagtraktamente oavkortat, som eljest kan befinnas skäligt. Motionären uttalar sig därefter på följande sätt om arvodets storlek:

»Vår undersökning av prisförändringarna har lett till det resultat, att en fördubbling av närvarande siffra för dagarvodet skulle behövas för att åtminstone i någon mån återställa det förhållande och förverkliga det ändamål, som grundlagsstiftarna här avsett. Ur denna rent finansiella synpunkt är siffran 20 kronor alltså väl motiverad, i alla händelser icke för hög: det står utom tvivel, att man icke kommer längre med denna summa nu i fråga om uppehälle i Stockholm m. m. än med 10 riksdaler för 50 år sedan. En så hög siffra har emellertid icke förutsatts ens från det håll, där man tycker sig stå som ett slags särskild käreande i denna sak. Den summa som hittills nämnts är 15 kronor; och detta utan förlängning utöver fyramånadersterminen, vilket för den numera normala tiden av 4 1/2 månader bliver effektivt 13,33 per dag. Det kan då icke falla mig in att här komma med något överbud beträffande själva siffran. För en konservativ politik, där det framför allt gäller att icke blottställa några principer under strävandet att följa med utvecklingen, måste synpunkten från början vara denna: hellre för litet än för mycket, så att vi icke överge den säkra marken! Blott så mycket torde efter ovanstående utredning böra tilläggas, att detta arvode verkligen göres effektivt genom slutsummans förhöjning från 1,800 till 2,000 kr., vilket motsvarar 13—14 dagars förlängd vistelse å riksdagsorten; varvid förutsättningen är att inom denna ram endast de dagar ersättas, som vid varje riksdag faktiskt tagas i anspråk.

Nedanstående förslag stannar alltså vid ett dagtraktamente av 15 kronor, vilket dock ej må överstiga sammanlagt 2,000 kr. Vi ha funnit detta resultat synnerligen moderat vid jämförelsen bakåt med våra egna förhållanden vid den tid då arvodet först bestämdes i nuvarande form. Nästa fråga är: huru tager det sig ut vid en jämförelse åt sidan, med de samtida förhållandena i andra länder? En sådan undersökning kan här icke bli annat än schematisk; särskilt gäller om slutsiffrorna, att de lätt bli missvisande så länge de icke kunna reduceras till ett lika antal dagar (i betraktande av parlamentssessionens olika längd i olika stater); för en verklig jämförelse skulle också erfordras en utredning av prisförhållanden

och sociala villkor i varje särskilt land. Icke desto mindre måste denna granskning hava ett betydande intresse för var och en, som önskar bilda sig en opartisk mening i frågan.

I Bil. D¹ härnedan meddelas en summarisk översikt över några hithörande förhållanden, efter en sammanställning i *The Statesmans Year-book* 1912 tillika med speciallitteratur i *Das öffentliche Recht der Gegenwart* för staterna i fråga. Inledningsvis anmärka vi, att själva arvodesprincipen (för folkvalda kammare) numera är så gott som allmänt antagen, sedan även Tyskland 1906, England 1911 och Italien 1912 övergått dit, samt vidare att regleringar uppåt av gamla belopp är en i våra dagar vanlig företeelse: bl. a. ha våra egna grannländer Danmark 1903 och Norge 1910 vidtagit mycket avsevärda höjningar. Vad de positiva siffrorna angår, faller i ögonen, att Förenta staterna med sina årsanslag på 27,000 kr. (jämte stora extra förmåner) och Frankrike med nära 11,000 kr. stå i en grupp för sig, utan egentlig jämförelse; de äro ju republiker, där folkrepresentanterna som företrädare av suveräniteten kunna sägas i viss mån innehava statstjänarens ställning med anspråk på verklig lön. Även för Ryssland (över 8,000), England (7,300) och Turkiet (nära 5,000) kunna måhända åberopas egenartade förhållanden, som utesluta en direkt jämförelse. Men även de övriga hava efter våra förhållanden högt tilltagna belopp. Längst ned se vi — om de något oklara förhållandena i Grekland fränses — bondeländerna Danmark och Serbien; det förra har dock jämte 10 kr. om dagen 6 kr. för extra ordinarie arbetsdagar, därtill ersättning utgående även för julferier; det senare har grundtalet nära 11, bägge bjuda för övrigt sina representanter förmånen av fria järnvägsresor. I nästa grupp komma Bulgarien, Rumänien, Preussen och Österrike, tillika med republiken Schweiz, vilka alla bestämt ett dagsarvode inemot 15 kr. i vårt mynt. Avsevärt mera, med årsanslag på 2,600—4,800 kr., bjudes slutligen i Tyskland, Sachsen, Belgien, Nederland, Norge, Bayern, Italien och Ungern; riksdagsmännen i vårt grannland Norge hava sålunda 3,000 kr. för den ordinarie sessionen och dessutom 12 kr. om dagen för extra session, förutom en del andra förmåner.

Sverige kommer, som man ser, i denna räkning allra sist. Detta faktum bör ägna sig att i hög grad stärka vårt goda samvete, om vi besluta oss för en ändring, som är trängande påkallad av våra egna förhållanden, och som i alla fall skulle uppflytta oss endast i näst lägsta klassen i detta allmänna bokföringsområde.»

Vidkommande slutligen spörsmålet, huruvida arvodesbeloppet bör

¹ Här ej återgiven.

vara lika för alla riksdagsmän, avvisar motionären till en början tanken på att vare sig tilldela talmannen högre arvode eller fastställa särskilda regler med avseende på statstjänare som äro riksdagsmän eller i förevarande hänseende göra en åtskillnad mellan de båda kamrarna. Däremot upptager han den vid föregående tillfällen väckta frågan om särskilda bestämmelser med avseende på de riksdagsmän, som hava sitt hemvist på den ort, där riksdagen hålles. Efter att hava erinrat om denna frågas tidigare behandling utvecklar han skälen, varför tanken vid tidigare tillfällen, då den väckts, ej trängt igenom: »För det första var det ju en smula odiöst att direkt reducera även redan innehavande förnåner, för det andra bjöd detta särskilt emot på initiativ från första kammaren, som här föreföll ovederbörande såsom själv arvodeslös och alltså utan intresse i saken, för det tredje kunde detta initiativ blott allt för lätt uppfattas som en demonstration mot dåtidens Stockholmsbank, vars politiska färg icke smakade denna kammares majoritet (märk yttranden av Billing, F. Boström och Tamm i första kammardebatten ^{5/4} 1892)».

»Då jag nu» — fortsätter motionären — »återupptager yrkandet i den form, att *höjningen icke inträder för den omhändlade gruppen*, så äro alla dessa förhållanden förändrade: det blir alltså icke fråga om någon reduktion, nu gäller det också första kammaren i samma mån, sedan även den blivit delaktig av arvodet, och nu kan yrkandet icke misstänkas gömma någon personlig udd, när högerns bägge ledare sitta på huvudstadens banker. Det förefaller alltså, som borde intet skäl av ambitiös eller konventionell art nu villa bort blicken från den obestridliga rättvisa, som ligger i denna yttre olikhet.

Att man över huvud kunnat försvara det närvarande systemet, kan endast betraktas som en ren oklarhet i uppfattningen av arvodets ändamål. Enligt sakens natur och direkta vittnesbörd av 1868—69 års konstitutionsutskott har arvodet tvenne skilda uppgifter: 1) att motsvara representantens extra kostnader för uppehållet på riksdagsorten; och 2) att bereda honom ersättning för den tid och omsorg som genom riksdagsarbetet drages ifrån hans privata näring. Det är alldeles riktigt, att även huvudstadsbon får sätta till sådan tid och omsorg, därför skall även han rättvisligen hava ersättning; men redan detta slag av uppoffring måste för honom på platsen vara mindre kännbart än för de andra, och därtill *går han alldeles fri från det förra* slaget av uppoffring. Landsortsrepresentanten gör samma förlust som han, i ökad skala, och därtill sin speciella förlust på bosättningen och uppehållet i huvudstaden. Att uppmäta graden av denna skillnad må vara svårt, men därpå kommer det icke heller an; det är nog att konstatera, att skillnaden existerar som en uppenbar orättvisa till den

enes förmån. Det enda, som blivit anfört till utjämning av denna orättvisa (Bengtsson i andrakammardebatten 1892), är att huvudstadens representanter i olikhet mot landsortens skatta för inkomst av sitt riksdagsarvode; men även om skatten räknas ända till 10 %, så blir ju detta under nuvarande förhållanden endast en, säger *en* krona om dagen — i sanning en billig kompensation för landsortskamraternas dagliga utgift till hyra, och extra levnadskostnader! Skillnaden är så stor, att den givetvis icke i och för sig kan berättiga de förra till här föreslagna $\frac{2}{3}$ av de senares ersättning (10 kr. mot 15); förslaget vilar i denna del på rent reformtekniska grunder, som ovan angivits, och bör kompletteras därmed att även den gamla slutsiffran 1,200 kr. här bibehålles.

Då en sak i sig själv är så klart berättigad, synes det spela en mycket underordnad roll, om den kan stödjas med flere eller färre analogier utifrån. Under debatten i första kammaren 1892 anfördes Belgiens exempel, men detta räckte icke längre än till året därpå; där hade nämligen representanterna från Bryssel saknat allt vederlag, men genom ändring år 1893 i författningens artikel 52 blevo de jämnställda med de andra. I Sachsen är normen 3,000 mark per session, men för huvudstadens representanter 1,500; i Baden är motsvarande siffror respektive 3,000 och 2,000; i Grekland 1,000 drakmer (pr kvartal) och 800. Det vill synas som om uppmärksamheten eljest icke kommit att riktats åt detta håll. Viktigare är, att *principen redan är intagen i vår svenska rättsordning*, nämligen vid beslutet om tilldelande av *arvode åt landstingsmännen 1912* (se årets förstakammardebatt ^{18/5}); här i den radikala formen av rent undantag. Vad som nu föreslås, är alltså endast ett nytt och moderat steg på en redan beträdd väg.

Det bör slutligen icke lämnas oanmärkt, att förslaget i denna del innebär en avsevärd besparing för det allmänna. Om vi räkna med de föreslagna slutsummorna, tagna i fullt anspråk, så betyder förändringen en ökning å 800 kronor per representant, vilket för 380 gör 304,000 kronor. Men nu visar ett studium av kamrarnas ledamotsförteckningar för innevarande riksdag, att i huvudstaden eller dess omedelbara omgivning äro bosatta av andra kammarens ledamöter 17 samt av första kammarens ej mindre än 38, eller tillsammans 55; om nu detta förhållande får anses normalt, så betyder det enligt förslaget ett avdrag å 44,000 kronor. Den verkliga merkostnad, som av förslaget skulle föranledas, skulle alltså stanna vid 260,000 kronor, vilken summa sedan skulle minskas med nära 5,000 för varje dag som riksdagen slutar (efter den 15 och) före den 29 maj.»

Herr Rydén har till stöd för sin motion anfört följande:

Herr Rydén's motivering.

»Att en reglering av riksdagsmännens arvode är *oundgängligen nödvändig*, därest man ej avser att på bakvägar stänga ute kroppsarbetare, småbönder och små löntagare ur riksdagen, ligger i öppen dag. Varenda riksdagsman vet av egen erfarenhet, att levnadsomkostnaderna i huvudstaden skruvats upp till en sådan höjdpunkt, att arvodet icke ens för normal riksdagstid kan räcka till för någon enda, som måste avse någon del av detsamma för sin familjs existens. Då därtill kommer, att under senare årtiondet riksdagen notoriskt pågått en avsevärd tid efter 15 maj, ha förhållandena blivit allt mer olidliga. En ändring *måste* bringas till stånd, om icke riksdagsmannaupdraget för framtiden skall förbehållas som ett privilegium för de förmögna.

Beträffande arvodets storlek har man en fast utgångspunkt i den nuvarande riksdagsordningen. Den summa av tio riksdaler om dagen, som fastställdes år 1866, tillkom otvivelaktigt efter omsorgsfullt övervägande av arvodets uppgift att dels tjäna till bestridande av de med vistelsen i huvudstaden omedelbart föranledda särskilda utgifterna, dels ock i någon mån utgöra en gottgörelse för direkta förluster av arbetsförtjänst eller lön under riksdagstiden. Genom penningvärdets fall och de förlängda riksdagarna har det då bestämda arvodet reducerats till mycket mindre än hälften. Herr Kjellén beräknar exempelvis i sin motion, att ett riksdagsmannaarvode år 1917 av 10 kronor om dagen svarar emot 4 kronor 40 öre år 1866. Hans undersökning om prisförändringarna för honom följaktligen till det resultatet, att arvodet skulle behöva minst fördubblas för att man »åtminstone i någon mån skulle återställa det förhållande och förverkliga det ändamål, som grundlagsstiftarna avsett» vid arvodets ursprungliga avvägning. Siffran 20 kronor är alltså enligt hans uppfattning »väl motiverad, i alla händelser icke för hög».

De undersökningar jag kunnat verkställa peka på att penningvärdets reduktion — särskilt när det gäller priserna å rum och mat å restauranter och pensionat i Stockholm — i verkligheten är ännu större än den av herr Kjellén antagna. Endast på det sista årtiondet 1907—1917 hava enligt mina på bokföring grundade erfarenheter priserna å mat å riksdagsrestauranten samt Stockholmsrestauranter och pensionat i det närmaste fördubblats, i flera avseenden till och med mera, medan priserna å rum ökats med 30—75 %. En äldre högt ansedd restauratör i Stockholm — vilken bland annat i sin ägo förvarar stora samlingar av gamla matsedlar — har uttalat som sin erfarenhet, att priserna å mat under de senaste 40 åren minst tredubblats å Stockholms restauranter och näringsställen.

Enligt min uppfattning — och herr Kjellén skiljer sig tydligt ej

mycket därifrån — kommer man verkligheten nära, om man jämnställer 1866 års tio riksdaler med tjugofem kronor år 1917. Under sådana förhållanden måste det vara rent orimligt att vid en arvodesreglering nu stanna vid 15 kronor, såsom i motionen inom första kammaren föreslagits. Herr Kjellén synes ha stannat vid detta belopp allenast av det skälet, att högre siffra »icke förutsatts ens från det håll, där man tycker sig stå som ett slags särskild kärande i denna sak». Att längre gående yrkanden icke tidigare framställts torde närmast bero på att arvodesfrågan ej förrän nu framförts efter världskrigets utbrott och att man varit ytterligt angelägen att begränsa sina förslag till det minsta möjliga för att vinna någonting. Efter de prisfördyringar, som inträtt sedan arvodesfrågan sist framfördes i riksdagen, kan det från deras sida, som betecknats som »kärande» i saken, uppenbarligen icke bli tal om ett yrkande, som, redan dessförinnan till undergränsen nedprutat, nu icke ens för stunden skulle lösa frågan. Penningvärdets häftiga fall och en naturlig önskan att ej behöva ständigt sysselsätta riksdagen med frågan om dess ledamöters avlöning, göra det angeläget, att arvodeshöjningen nu tilltages så, att frågan löses för en avsevärdare tid framåt.

När det gäller att bestämma *arvodets storlek* håller jag före — såsom jag anført i förut åberopade kommittébetänkande — att detta för lagtima riksdag bör fixeras till ett bestämt för hela riksdagstiden beräknat belopp, detta oavsett huruvida riksdagen slutar något tidigare eller något senare än enligt en viss beräknad normaltids. Den sporre till ett intensivt arbete, som man förmenat ligga i ett sålunda fixerat arvode, bör icke lämnas å sido genom införande av arvode för obegränsad tid. Någon utsikt att hädanefter sluta lagtima riksdag inom en tid av fyra månader förefinnes alldeles säkert icke, och arvodet bör därför beräknas för en något längre tid än den nu som normal förutsatta. Om man räknar med ett dagarvode för lagtima riksdag av något mera än tjugokronor och något längre tid än fyra månader, kommer man till en skälig arvodessumma av 3,000 kronor, eller samma belopp, som ledamöterna av norska stortinget sedan länge åtnjutit.

För de undantagsfall, då urtima riksdag må förekomma, eller lagtima riksdag genom riksdagsupplösning förkortas, torde för jämnhetens skull ett dagarvode av tjugokronor kunna beräknas, även om detta icke skulle alldeles motsvara det normala dagarvodet under lagtima riksdag.

De här föreslagna arvodesbeloppen synas böra bestämmas för de riksdagsmän, som ej äro bosatta å den ort, där riksdagen sammanträder. Att tillmäta fullt så höga arvoden för övriga riksdagsmän, torde näppeligen

vara av omständigheterna påkallat. Ett fixerat arvode för normal lagtima riksdag av 2,000 kronor och ett dagarvode av 15 kronor i övriga fall torde för dessa riksdagsmäns vidkommande motsvara ej blott kravet på en skäligen ökning i det nuvarande arvodet utan även i och för sig kunna anses lämna skäligen gottgörelse för med riksdagsmannaupdragets utövande förenade uppföringar.»

Herrar Hallendorff och Kaijser hava till stöd för sitt yrkande framhållit, att den arbetsindelning för riksdagen, som de i sin motion förordat, i mycket högre grad än hittills kan kräva, att hela arbetsdagen väsentligen ägnas åt riksdagsärendena. Om därigenom vissa svårigheter skulle yppa sig för fullgörandet av riksdagsmannaupdraget, så böra dessa enligt motionärernas mening avhjälpas på annan väg än därigenom, att riksdagens ledamöter i gemen arbeta alltför lindrigt. Det syntes dem vida rimligare, att statsverket vidkändes en avsevärd ökad utgift för riksdagens arvoden, än att dessa arvoden utginge med nuvarande eller föga ökade belopp för ett arbete, vilket mycket väl kunde fullgöras på kortare tid. För egen del vore motionärerna ej tveksamma att gå med på exempelvis en fördubbling av den nuvarande arvodesumman, därest dymedelst tryggades, att riksdagstiden ordentligen utnyttjades.

Herrar Hallendorffs och Kaijsers motivering.

På sätt av herrar Kjellén och Rydén framhållits och av utskottet icke torde behöva utförligare motiveras, synes det vara ovedersägligt, att det arvode, som 1865 bestämdes för andra kammarens ledamöter och 1909 infördes även för första kammarens vidkommande, numera i de flesta fall icke utgör skäligen ersättning för de kostnader, som äro förenade med riksdagsuppdragets fullgörande. Levnadskostnadernas stora stegring sedan 1865 utgör givetvis i och för sig det starkaste och avgörande argumentet. Men härtill kommer det förändrade läge, vari arvodesfrågan råkat, i den mån, särskilt genom förändrade rösträttsbestämmelser, representanter för folkklasser, som 1865 ännu voro så gott som orepresenterade, kommit att taga plats i båda kamrarna. Arvodets storlek måste numera beräknas med hänsyn jämväl till sådana ledamöter av riksdagen, som under riksdagstiden gå miste om hela sin arbetsförtjänst eller väsentlig del därav. Arvodets uppgift blir i dessa fall att ej allenast täcka de direkta omkostnaderna för vistelsen i Stockholm utan därjämte bereda nödtorftig ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Utskottet ansluter sig alltså till den av motionärerna uttalade uppfattningen, att arvodet bör genom ändring i §§ 12 och 23 riksdagsordningen fastställas till ett högre belopp än det nu gällande. Denna förändring bör enligt utskottets mening jämväl genom-

Utskottets yttrande.

föras oberoende av den reformering av riksdagsarbetet, som i herrar Hallendorffs och Kaijsers yrkande gjorts till förutsättning för arvodets höjning. Behovet av en dylik höjning är nämligen icke väsentligen beroende av det sätt varpå riksdagsarbetet organiseras, ty även med nuvarande arbetsformer kan det uppenbarligen icke förutsättas, att riksdagsmännen — åtminstone icke de som hava sin borgerliga verksamhet förlagd utom Stockholm — skulle kunna vid sidan av sitt riksdagsmannakall i nämnvärd mån ägna sig åt enskilt arbete.

Innan utskottet övergår till att uttala sig beträffande ökningens storlek, torde frågan om det sätt, varpå arvodet skall utgå, böra beröras.

Enligt nu gällande regler utgår arvodet för lagtima riksdag, oavsett riksdagens längd, med ett bestämt belopp, som emellertid är avpassat efter den riksdagstid, vilken i grundlagarna förutsättes vara den normala, nämligen fyra månader. Om arvodesbeloppet, såsom naturligt är, betraktas såsom ett under fyra månader utgående dagtraktamente, följer därav, att ingen ersättning kan anses utgå till riksdagens ledamöter för den tid, som riksdagen varar utöver de fyra månaderna. En sådan omläggning av nu gällande principer, att arvodet komme att utgå i direkt förhållande till riksdagens längd — denna må pågå huru länge som helst —, har icke heller från något håll ifrågasatts, utan samtliga motionärer hava tänkt sig, att arvodet alltjämt skulle stanna vid ett bestämt belopp beräknat efter en såsom normal betraktad riksdagstid. Härutinnan delar utskottet motionärernas uppfattning. Såväl herr Kjellén som herr Rydén hava emellertid avsett, att vid denna beräkning hänsyn skall tagas till den förlängning av sessionerna, som faktiskt inträtt sedan 1865. Såsom normal riksdagstid har nämligen herr Kjellén antagit omkring $4\frac{1}{2}$ månader, herr Rydén 5 månader. I betraktande av de strävanden att motverka riksdagstidens förlängning, som alltjämt och med rätta göra sig gällande, finner utskottet det icke lämpligt att uppgiva den i grundlagarna förutsatta normaltiden. Å andra sidan synes dock arvodet därvid böra sättas till ett sådant belopp per dag räknat, att av detsamma även kostnaderna för en mindre förlängning utöver de 4 månaderna, därest en dylik äger rum, nödtorftigt kunna bestridas.

Då utskottet sålunda utgår ifrån att arvodet för lagtima riksdag bör bestämmas till ett efter en riksdagstid av fyra månader beräknat belopp, har denna utgångspunkt dock icke utgjort något hinder för utskottet att ansluta sig till den omläggning av mera formell art, som av herr Kjellén föreslagits beträffande sättet för arvodets beräkning. Tvärtom har utskottet funnit denna omläggning kunna medföra vissa praktiska fördelar. Den innebär, att arvodet alltid — och icke, såsom nu, blott i vissa undantags-

fall: urtima riksdag m. m. — skall utgå såsom dagtraktamente, och att det sammanlagda belopp, vilket förutsattes såsom normalt, får karaktären av ett maximum. Om detta maximum sättes lika med det belopp, vartill de sammanlagda dagtraktamentena för 120 dagar uppgå, komme de nya reglerna — utom i det numera ur praktisk synpunkt säkerligen betydelselösa fallet, att lagtima riksdag utan upplösning avslutas förrän de fyra månaderna förflutit — att verka på fullkomligt samma sätt som de nu gällande, på samma gång de synas ägnade att åt de ifrågavarande bestämmelserna giva ökad reda och klarhet.

Vid bedömandet av den synnerligen grannliga frågan, till vilket belopp arvodet bör höjas, har utskottet utgått från följande förutsättningar. Arvodets effektiva värde bör ungefärligen motsvara det, som det nu gällande arvodesbeloppet ägde vid den tidpunkt då det bestämdes. Vidare följer det både av arvodesbestämmelsernas karaktär av grundlagsbud och av deras ömtaliga natur i övrigt, att den höjning, som nu kommer i fråga, bör göras så pass stor, att nya ändringar i bestämmelserna — under förättning att nuvarande stadganden angående riksdagstidens längd alltjämt gälla — icke under närmaste tid behöva ifrågasättas.

Då utskottet ur dessa synpunkter granskat den argumentation, som i de förevarande motionerna förebragts för de olika arvodesbelopp som där föreslagits, har utskottet i herr Kjelléns motivering funnit starka skäl för en större höjning än den, vid vilken motionären själv i sitt slutytkande stannat, nämligen till ett dagtraktamente av 15 kronor. Med sina undersökningar har motionären nämligen kommit till det resultatet, att »en fördubbling av närvarande siffra för dagarvudet skulle behövas för att i någon mån återställa det förhållande och förverkliga det ändamål, som grundlagsstiftarna här avsett». Det står för honom utom tvivel att man icke kan komma längre med denna summa (20 kr.) nu i fråga om uppehälle i Stockholm än med 10 riksdaler för 50 år sedan. — Vad åter herr Rydén samt herrar Hallendorffs och Kaijserns motioner beträffar, så föreslår motionärerna ett dagtraktamente av 20 kr. Det är endast under förutsättning av en såsom normal beräknad riksdagstid av fem månader, som herr Rydén tänkt sig ett belopp av 3,000 kronor, medan man däremot på de grunder, som av honom anförts, kommer till samma slutsumma som den av herrar Hallendorff och Kaijser föreslagna, därest arvodet, såsom utskottet föreslagit, avpassas efter en tid av fyra månader. Då utskottet ansett sig böra tillstyrka, att arvodet bestämmes till ett belopp av 20 kronor om dagen, eller högst 2,400 kronor, har utskottet alltså funnit starka stöd för denna uppfattning i de av samtliga motionärerna anförda skäl.

Den av såväl herr Kjellén som herr Rydén uttalade uppfattningen, att de riksdagsmän, vilka äro bosatta i Stockholm, böra erhålla ett något lägre arvode än övriga, finner utskottet väl grundad. Arvodetsbeloppet torde för dessa riksdagsmän lämpligen kunna sättas till tre fjärdedelar av det normala. Herr Kjellén har ansett, att undantagsbestämmelsen icke bör anknyta sig till mantalsskrivningsorten, utan gälla alla de riksdagsmän, vilka — oavsett denna — äro på stadigvarande sätt bosatta å ort, där riksdagen hålles. Någon hävdvunnen term, som giver otvetydigt uttryck häråt, torde emellertid icke finnas. Den av motionären föreslagna formuleringen — »har sitt hemvist» — synes i varje fall icke ur denna synpunkt vara fullt tillfredsställande. Till undvikande av den oklarhet, som således otvivelaktigt i vissa fall skulle kunna föranledas av denna formulering, har utskottet funnit lämpligast att förorda en sådan lydelse av bestämmelsen, att mantalskrivningsorten blir avgörande för frågan om arvodets belopp. För detta syfte torde uttrycket »bosatt» kunna komma till användning. Detta uttryck har förut i enahanda betydelse förekommit i riksdagsordningen (§ 14 före 1909) och torde till sin innebörd vara fullt klart. Ordet »stad» i herr Kjelléns förslag torde i anslutning till formuleringen av § 50 regeringsformen och § 31 riksdagsordningen böra utbytas mot »ort». Utskottet har därjämte vidtagit några andra mindre jämkningar i herr Kjelléns formulering av grundlagstexten.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,
att riksdagen i anledning av förevarande motioner
måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 12 och 23 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 12.

§ 12.

Varje ledamot av första kammaren åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt arvode av ett tusen två hundra riksdaler för varje lag-

Ledamot av första kammaren, som icke är bosatt å ort där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt i dagtraktamente under

(Nuvarande lydelse:)

tima riksdag; dock att, när antingen Konungen upplöser riksdag, innan den varit fyra månader tillsammans, eller ledamot av kammaren eljest avgår från sin befattning under riksdagen, innan så lång tid av dess sammanträde förflutit, eller riksdagen sammanträder i följd därav att Konungen, med upplösande av riksdag, förordnat om nya val, så ock under ertima riksdag, kammarens ledamot undfår, jämte resekostnadsersättning, i dagtraktamente tio riksdaler, vilket dock ej må överstiga sammanlagt ett tusen två hundra riksdaler. Ledamot av kammaren, som under lagtina riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för två resor fram och åter.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig *tio riksdaler av arvodet.*

Vill ledamot — — — — —
— — befallningshavande.

§ 23.

Varje ledamot av andra kammaren — — — — — stadgat.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han

(Föreslagen lydelse:)

riksdagen tjugo riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt två tusen fyra hundra riksdaler. Ledamot, som under lagtima riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för två resor fram och åter.

Ledamot av första kammaren, som är bosatt å ort där riksdag hålles, undfår i dagtraktamente femton riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt ett tusen åtta hundra riksdaler.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig *det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.*

Vill ledamot — — — befallningshavande.

§ 23.

Ledamot av andra kammaren — — — stadgat.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han ute-

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

utebliver vara förlustig tio riksdaler
av arvodet.

bliver vara förlustig det honom enligt
föregående moment tillkommande dag-
traktamente.

Stockholm den 21 maj 1917.

På utskottets vägnar:

NILS EDÉN.

Reservationer:

dels av herr *Räf*, som med hänsyn till den nuvarande kristiden yrkat avslag på samtliga i ärendet väckta motioner;

dels av herr *von Mentzer*, som anförde:

Den riktiga, av utskottet åberopade grundsatsen, att grundlagsbud icke böra utgöra föremål för ofta förekommande förändringar, synes mig giva vid handen, att förslagen om riksdagsmannaarvodets förändring icke äro lämpade att bifallas under nuvarande förhållanden. Ingen torde nämligen kunna bestrida, att vi i ekonomiskt avseende nu leva under utomordentliga förhållanden. Och ingen lär heller med bestämdhet kunna förutsäga, hurudant läget i detta avseende kommer att se sig efter ett eller annat års förlopp. Under sådana omständigheter synes det vara fullt överensstämmande med nämnda grundsats att låta avgörandet i den här föreliggande frågan anstå, tills vi kommit ut ur de nu rådande utomordentliga förhållandena.

Kravet på frågans avgörande redan vid innevarande års riksdag är dessutom så mycket mindre välgrundat som behovet av förändringen ej är så stort, som många hålla före. Enligt vad känt är, har man nämligen kunnat även i år dels hyra ett snyggt, möblerat rum med eldning och upppassning i huvudstadens olika delar för 50 eller 60 kronor i månaden och dels erhålla frukost och middag såväl å riksdagshusets som i åtskilliga andra matsalar, där ett icke obetydligt antal riksdagsmän intagit sina måltider, för ett månatligt pris, i riksdagshuset av 65 kronor och på andra

ställen av något lägre belopp. Läger man till dessa belopp de månatliga utgifterna för en riksdagsmans aftonnaltider och övriga krav, vilka utgifter säkerligen kunna begränsas till 75 kronor, framgår härav, att en riksdagsman även i år för sin personliga räkning ej ovillkorligen behöft under riksdagstiden använda mer än omkring 800 kronor. Det kan ej förnekas, att penningvärdet sjunkit sedan år 1865, då det nuvarande riksdagsmannaarvodet fastslogs. Men denna omständighet torde ej böra tillerkännas avgörande betydelse, när, såsom herr Kjellén framhållit i sin motion, detta arvode under tiden efter sistnämnda år icke obetydligt översteg de oundgängligen nödvändiga s. k. riksdagsutgifterna.

Men även om det skulle anses nödigt att med hänsyn till de riksdagsmän, vilka genom riksdagsarbetet bliva förhindrade att ägna sig åt den verksamhet, som utgör den enda inkomstkällan för dem och deras familjer, höja arvodet, synes anledning förefinnas att framgå med stor varsamhet. I det allvarsamma ekonomiska läge, vari vi för närvarande befinna oss, är det ej för mycket begärt, att riksdagsmännen visa ett gott exempel, då det gäller för en var att inskränka sina anspråk, så långt ske kan. Härtill torde det för riksdagsmännen finnas så mycket större skäl, som de i detta fall hava den grannliga ställningen att på en gång vara både arbetsgivare och löntagare. För min del skulle jag icke vilja förorda eller biträda t. ex. 50 eller 100 procents förhöjning åt mig själv samtidigt därmed, att jag varit med om 15 procents förhöjning å andras löner. Det bör icke heller förbises, att det beslut, som i detta fall kommer att fattas, ovillkorligen måste i framtiden få ett mycket stort inflytande på motsvarande områden ibland oss.

Skulle emellertid riksdagsarvodet höjas för de riksdagsmäns skull, som under riksdagstiden gå miste om hela sin övriga arbetsförtjänst eller väsentlig del därav, torde höjningen vid jämförelse med den i fråga om andra löner i år viktiga förändring och med tanke på den del av riksdagsmannaarvodet, vilken, på sätt jag förut angivit, ej ovillkorligen erfordras för riksdagsmans personliga behov under riksdagstiden, kunna stanna vid det av annan reservant föreslagna beloppet av 200 kronor.

När utskottet hänvisar till »det i viss mån förändrade läge, vari arvodesfrågan råkat i den mån, särskilt genom förändrade rösträttsbestämmelser, representanter för folkklasser, som 1865 ännu voro så gott som orepresenterade, kommit att taga plats i båda kamrarna», torde utskottet väsentligen åsyfta representanter, som äro eller komma från dessa folkklasser. Men då sådana representanter tydligtvis ej äro i den ekonomiska ställning, som utgör ett av villkoren för valbarhet till första kammaren, kan jag icke under några förhållanden finna, att anledning förefinnes att

medgiva ledamöterna av denna kammare någon förhöjning i det nuvarande riksdagsmannaarvodet.

På grund av vad sålunda blivit anfört, har jag hemställt,

att, därest någon förhöjning av riksdagsmannaarvodet beslutas, densamma måtte inskränkas att gälla endast ledamöterna av andra kammaren;

dels ock av herr *Magnusson* i Tumhult, som med instämmande av herr *Andersson* i Höckerum yttrat:

Riksdagsmannaarvodet bör enligt mitt förmenande icke sättas så högt, att vederbörande riksdagsman ensamt därav kan erhålla sitt levebröd. Det synes icke kunna bestridas, att kommittenterna hava större utsikter att få sina intressen och åsikter beaktade, ifall representanten emellan riksdagarne sysselsätter sig i sin näring än om han även då är upptagen av politiken. Arvodet bör således icke vara avsett att täcka representantens behov under längre tid än riksdagen pågår. Att bestämma detta arvode så högt att aldrig någon på grund av ekonomiska skäl skulle nödgas avstå från ett eventuellt riksdagsmannaskap, är otänkbart.

Emellertid vore det icke rättvist, om arvodet hölles så lågt, att den obemedlade svårligen kunde åtaga sig ett dylikt uppdrag, och med hänsyn härtill torde det icke vara omotiverat att något höja berörda arvode. Att likväl såsom utskottet föreslagit fördubbla detsamma, finner jag vara olämpligt och ej av behovet påkallat.

Inom utskottet har jag därför påyrkat en förhöjning av dagarvodet till 12 kronor, vilket — beräknat efter en såsom normal betraktad riksdagstid av 125 dagar — för lagtima riksdag skulle giva ett sammanlagt arvode av 1,500 kronor.